

<http://kefad.ahievran.edu.tr>

Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi

ISSN: 2147 - 1037

2007 ve 2017 Tarih Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

Tercan Yıldırım

DOI:.....

Makale Bilgileri

Yükleme:24/08/2017 Düzeltme:30/11/2017 Kabul:05/02/2018

Özet

Bu araştırmada, 2007 yılından itibaren uygulanmaya başlayan tarih dersi öğretim programı ile 2017 yılı tarih dersi öğretim programını vizyon, program yaklaşımı, hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme boyutları açısından karşılaştırmak amaçlanmıştır. Durum çalışması niteliğinde olan bu araştırmada nitel yaklaşım izlenmiştir. Araştırmanın veri toplama aşamasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2007 ve 2017 tarih programları doküman analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler betimsel analizle olarak yorumlanmıştır. Araştırmada 2007 tarih dersi öğretim programı ve 2017 programında doğrudan vizyon ifadesine rastlanılmamış, genel amaçlar ve giriş kısımlarında vizyon yerine kullanılan ifadeler bulunmuştur. 2017 programında kronolojik ve tematik anlayışın bir arada kullanıldığı ve öğrencilerin aktif katılımının önemsendiği; kazanım sayılarının %40 oranında azaldığı; değer ifadelerinedoğrudan yer verildiği; ünite sayılarının arttığı; konuların Osmanlı tarihi ağırlıklı olduğu; tarihsel düşünme becerilerine yenilerinin eklendiği; ilk kez yeterliliklerin yer aldığı; etkinlik örneklerinin bulunmadığı; beceri, değerler ve yeterliliklerin kazanımlarla ilişkilendirilmediği; değerlendirmenin ön, süreç ve son değerlendirme şeklinde üçlü bir yapıda olduğu ancak somutlaştırılmadığı vb. tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih öğretim programı, hedefler, içerik, eğitim durumları, değerlendirme.

GİRİŞ

Eğitim, genel olarak insanları önceden belirlenmiş amaçlara göre yetiştirme ya da bireylerin davranışlarında istendik değişim meydana getirme süreci olarak tanımlanır (Büyükkaragöz, 1997; Fidan, 2012). Bu sürecin daha önceden belirlenmiş amaçlara, plan ve programlara göre düzenlenmesi, olmazsa olmaz koşullar arasındadır. Bu aşamada devreye giren eğitim programları, ulusal ve uluslararası düzeyde bir eğitimin ön şartı olarak kabul edilir. Eğitim programlarının temel amacı; hedef, içerik, öğretme - öğretim süreci, eğitim durumları ve değerlendirme gibi öğeleri vasıtasıyla öğrenme yaşantıları ve eğitim faaliyetlerini düzenlemektir (Demirel, 2009; Erden, 1998). Kalkınma ve gelişmeyi sağlayacak nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, toplumsal ve kültürel değerlerin korunması gibi amaçları gerçekleştirmek ancak iyi düzenlenmiş bir eğitim süreci ile mümkün olabilmektedir. Zira eğitim sürecindeki hedefler, bilgi, beceri, tutum, değer ve alışkanlıklar gibi bireyin bizzat kendisinin kullanacağı ya da sahip olacağı yeterliklerle ilgilidir (Çelik, 2006). Tüm bunlar için eğitim programları yol gösterici bir mahiyet taşırlar, sürecin etkin kullanımında bir tür izlek oluştururlar. Milli eğitim politikalarını uygulamaya dönüştürmenin ilk aşaması sayılabilecek eğitim programlarının, toplumun ve/veya bireyin özelliklerine göre ortaya çıkan ihtiyaç ve beklentiler ile bilimsel alandaki her tür gelişmelerle uyumlu olması gerekmektedir (Özdemir, 2009). Bu durum programların zaman zaman değiştirilmesi ve/veya yeniden düzenlenmesi ile sonuçlanmıştır.

Tarih öğretim programları özelinde bakıldığında, ülkemizde, pek çok değişikliğin yapıldığı görülür (Alaca, 2017a). Cumhuriyet tarihi boyunca ilk olarak lise tarih eğitimi 1924 lise programı ile düzenlenmiş, ardından 1927 yılında bu programa çeşitli eklemeler yapılmıştır (Çapa, 2017). 1930 yılından itibaren bizzat Atatürk'ün teşvikiyle tarih eğitimi ve çalışmaları yeni bir safhaya girmiş Türk Tarih Tezi'nin etkin olduğu tarih ders kitapları okutulmaya başlanmıştır (Şimşek, 2017a; Yıldırım, 2016). 1940 yılında tarih programı yeniden düzenlenerek Türk Tarih Tezi'nin yerine hümanizma almış ve bu minvalde tarih ders kitapları yazdırılmıştır (Yıldırım Erdal, 2017). 1949 yılında toplanan IV. Milli Eğitim Şura'sında alınan kararlar doğrultusunda 1952 yılından itibaren liseler 4 yıla çıkarılmış, bu durum tarih ders saatlerini de etkilemiştir. Ardından 1957 yılında liseler tekrar 3 yıla indirilmiş ve tarih ders saatleri yeniden düzenlenmiştir. Ancak hümanist anlayış tarih derslerinde hakim olmaya devam edegelmiştir (Akça Berk, 2017). 1960 darbesi sonrasında tarih programlarından ve ders kitaplarından Atatürk ilkelerine ters düştüğü düşünülen konular çıkarılmış ve tarih derslerinde 27 Mayıs'ın öneminin anlatılması istenmiştir. 1971'den itibaren ise tarih ders parogramına Türk-İslam Sentezi' anlayışı girme başlamıştır. 1976 yılında lise 9., 10. ve 11. sınıflar için yeni bir tarih programı kabul edilmiştir. Dönemin ideolojik tartışmaları nedeniyle 1978 lise programı tekrar değişmiş ve tarih dersleri yeniden düzenlenmiştir (Akbaba, 2017). 1983 yılında liselerde yeni bir tarih öğretim programı uygulama konulmuş ve Atatürkçü değerler ön plana çıkarılmıştır. Akabinde 1991 lise müfredatı ile

tarih dersleri yeniden düzenlenmiştir (Çençen, 2017). Bu yıllarda tarih derslerinde politik ve askeri konuların ağırlığı azaltılarak sosyal ve kültürel konuların oranı artırılmış görünmektedir. 1992 yılında Türki cumhuriyetlerle ortak tarih programı çalışmaları başlatılmış ve çalışmalar *Genel Türk Tarihi* dersinin okutulmasıyla sonuçlanmıştır. 1998 yılından itibaren okulların 8 yıla çıkarılması sonucunda yeni bir program yürürlüğe girmiştir (Alaca, 2017b; Turan, 2017).

Şimşek'e (2016) göre tarih eğitiminin "öğretmen, öğretim programı, öğrenci, materyal gibi pek çok bileşeni vardır. Bu bileşenlerin içinde öğretmenden sonra geleni, biçimlendirici olanı, şüphesiz ki müfredat olarak tanımlanan öğretim programlarıdır. Öğretim programları tarih öğretiminin amaçlarını, içeriğini, ders kitabının da nasıl yazılması gerektiğini öğretmenin neyi, nasıl yapması gerektiğini gösteren üst planlardır". Bu bağlamda geçmişten günümüze tarih programları ele alındığında amaç, içerik, öğretim yaşantıları ve ölçme-değerlendirme gibi unsurların istenilen ölçüde yer almaması ile temel eğitim-öğretim yaklaşımının davranışçı olması nedeniyle eleştirilmektedir. Zira bu yaklaşımın esas alınarak planlanan ve uygulanan öğretim süreçlerinin ortaya çıkardığı insan tipinin 21. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere sahip olmadığı belirtilmektedir (Dinç, 2011; Şimşek, 2016). Bu durum 2004 yılında ülkemizde yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi ile sonuçlanmış ve öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Böylece önce ilköğretim kademesinden başlamak üzere tüm kademelerde yapılandırmacılık temelli programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu yenilenme ile 2007'den itibaren lise tarih programları da tamamen değişmiştir. Yeni tarih programlarında "bilginin taşıdığı değer", "öğrenci deneyimi", "yaşama etkin katılım", "doğru karar verme" ve "sorun çözme" gibi beceriler ve kavramlar öne çıkmaktadır (MEB, 2007; MEB, 2008; MEB, 2009).

2011 yılında yapılan bir revizyonla da tarihsel düşünme becerileri ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır (MEB, 2011). 2007 yılından itibaren hazırlanan tarih öğretim programları ve 2011 yılında gerçekleştirilen revizyonla birlikte daha önceki tarih öğretim programlarında mevcut olan davranışçı yaklaşımdan tamamen vazgeçilmiştir. Fakat son yıllarda eğitim sistemine karşı duyulan genel memnuniyetsizliğin kaynağı olarak öğretim programlarının görülmesi ve son dönem ülkemizde meydana gelen değişimler ve gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar eğitim-öğretim anlayışlarından öğretim programlarına kadar pek çok alanda değişim ve dönüşümü zorunlu kılmıştır (Dinç ve Doğan, 2010). Tarih öğretim programlarının yenilenmesi konusundaki çalışmalar, ilk sonuçlarını 2016 yılı içerisinde vermiş ve öğretmen, akademisyen ya da sivil toplum kuruluşları gibi paydaşların program geliştirme sürecine dâhil edilmesi amacıyla taslak öğretim programı yayınlanmıştır. Bu programla ilgili görüşler neticesinde 2017 yılı içerisinde yeni bir taslak program yayınlanmıştır. Yeni taslak üzerine yapılan ikinci bir değerlendirme neticesinde aynı yıl içerisinde 9.,

10. ve 11. sınıfları kapsayan tarih öğretim programı ile Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi ile T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi programı aynı yıl içerisinde yayınlanmıştır (Yazıcı, 2017).

Program Değerlendirme

Nitelikli bir eğitim süreci tasarlamak için eğitim programlarının değişen ihtiyaçlara göre sürekli olarak geliştirilmesi gerekmektedir (Tay, 2017). Bu değerlendirme belirlenen amaçlara ne derecede ulaşıldığını belirlemek ve uygulamada ortaya çıkan sorunları giderebilmek için yapılmaktadır (Özdemir, 2009). Program değerlendirme ile ilgili birçok model bulunmaktadır (Kocabatmaz, 2011):

Tablo1. Program değerlendirme modelleri

Değerlendirme Modelleri	Değerlendirme Modelleri
1. Hedefe Dayalı Değ. Modeli	7. Stake'nin İhtiyaca Cevap Verici Değ. Modeli
2. Metfessel- Michael Değ. Modeli	8. Eisner Eğitsel Eleştiri/Uzmanlık Modeli:
3. Stake'in Uygunluk-Olasılık Modeli	9. Saylor- Alexander- Lewis Modeli
4. Provus'un Farklar Modeli	10. Demirel'in Analitik Program Değ. Modeli
5. Stufflebeam CIPP Modeli	11. Programın Öğelerine Dayalı Değ. Modeli
6. Stufflebeam Toplam Değ. Modeli	-----

Söz konusu modeller arasından çalışmamıza daha uygun olduğu düşünülen "Programın Öğelerine Dayalı Değerlendirme Modeli" araştırmada temel alınmıştır. Programın öğelerine dönük değerlendirme modeli, program öğelerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesine dayanır ve değerlendirme kapsamında yanıt aranacak sorularla programın uygulanması esnasında ortaya çıkabilecek bazı hataların bulunabileceği üzerinde durur (Erden, 1998; Kocabatmaz, 2011). Bloom, bir programın hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğelerine ve tasarıya bakarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Kullanılacak bu değerlendirme sisteminde, bir programda yer alan hedeflerin öğrenci ihtiyaçlarına, konu alanı ve toplumsal gerçeklere göre hazırlanması gerekmektedir. Aynı zamanda bu hedeflerin davranışa dönüştürebilecek nitelikte olması, açık, anlaşılır, tutarlı ve taksonomik özelliklere sahip olması önemli görülmektedir. İçerik, hedeflerle tutarlı, anlamlı, önemli ve geçerli olmalıdır. Öğrenme-öğretme sürecinin nasıl düzenlendiğini belirten eğitim durumları ise öğrenci düzeyine ve öğretim ilkelerine uygun, tutarlı ve etkin olmalıdır. Son olarak sına durumları olarak da ifade edilen değerlendirme sürecindeki ölçme araçları da geçerli,

güvenilir olmalı ve hedef davranışlarla ilgili bir şekilde düzenlenmelidir (Kocabatmaz, 2011; Sönmez ve Alacapınar, 2015; Tay ve Baş, 2015; Tay, 2017).

Tarih programının değerlendirilmesine ilişkin alan yazın incelendiğinde tarihsel arka plan (Akbaba, 2017; Akça Berk, 2017; Çapa, 2017; Çençen, 2017; Turan, 2017; Yıldırım Erdal, 2017; Yazıcı, 2017); Türkiye'deki tarih öğretim programları üzerine yapılmış çalışmalara genel bir bakış (Şimşek ve Alaslan, 2017); öğretmen ve öğrenci görüşleri (Akıncı, 2011; Aktekin ve Ceylan, 2012; Dinç, 2006a; Er ve Bayındır, 2015a; Er ve Bayındır, 2015b; Kaya, Güven, Akkuş ve Günal, 2013; Kaya ve Perihan, 2017; Özkan, 2011); taslak tarih öğretim programlarına eleştirel yaklaşım (Öztürk, 2009b; Şimşek, 2016; Şimşek, 2017b); amaç ve içerik özelliklerinin karşılaştırılması (Dinç, 2011); farklı ülke programlarıyla karşılaştırma (Sarı, 2007); öğretim yöntemleri (Öztürk, 2009a); yöntemsel kavramlar açısından analizi (Kiriş Avaroğulları, 2014); öğretmen özerkliği (Öztürk, 2011); ideolojik ve politik yaklaşımlar (Keskin, 2012a); tarih konularının dağılımı (Keskin, 2012b); Avrupa tarihi konuları (Dinç, 2006b); Çanakkale tarihi konuları (Yazıcı, 2013); değerler eğitimi (Keskin, 2015; Yıldırım, 2017); program ve ders kitaplarının genel olarak incelenmesi (Aktekin, 2010; Boykoy, 2011) ve programlarda yer alan okul öncesi tarih öğretimi (Aktın ve Dilek, 2014) bağlamında çalışmalara rastlanılmaktadır. Çalışmalara bakıldığında 2007 ve sonrası tarih öğretim programları ile 2017 tarih programını bahsi geçen boyutlara dönük karşılaştıran bir değerlendirme çalışmasına mevcut değildir. Bu bağlamda çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Zira tarih dersi öğretim programının uygulama aşamasında herhangi bir eksiklik veya aksaklık olup olmadığının belirlenmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması programda amaçlanan hedeflere ulaşılabilmesi açısından önemlidir.

Bu bağlamda araştırmada 2007¹ ile 2017 tarih öğretim programı Bloom tarafından geliştirilen programın öğelerine dayalı yetişek değerlendirmesine göre karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada programlar vizyon, yaklaşım, hedef, ünite, eğitim durumu, değerlendirme boyutları üzerinden incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

2007 TDÖP ile 2017 TDÖP'nin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlanan bu çalışmada şu soruların cevapları aranmıştır:

Her iki programda;

1. Vizyona ne şekilde yer verilmiştir?
2. Program yaklaşımına ne şekilde yer verilmiştir?

¹ Türkiye'de 9. sınıflar için 2007; 10. sınıflar için 2008; 11. sınıflar için ise 2009 yılından itibaren yapılandırıcı yaklaşımın hakim olduğu programlar kullanılmaya başlanmıştır. Araştırmada 2007 tarih dersi öğretim programıyla sonraki yıllardaki değişiklikler de kastedilmektedir.

3. Hedefler boyutuna (hedefler, kazanımlar) ne şekilde yer verilmiştir?
4. İçerik boyutuna (üniteler, beceriler, yeterlilikler, değerler, kavramlar vb.) ne şekilde yer verilmiştir?
5. Eğitim durumları boyutuna (öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin açıklamalar, etkinlik örnekleri ve açıklamaları, kazanım açıklamaları vb.) ne şekilde yer verilmiştir?
6. Ölçme ve değerlendirme boyutuna ne şekilde yer verilmiştir?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, 2007 tarih dersi öğretim programları (2007 TDÖP) ve 2017 tarih dersi 9-11. sınıf öğretim programı (2017 TDÖP) karşılaştırmalı olarak betimlenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmada 2007 arası tarih öğretim programları ile 2017 tarih öğretim programını karşılaştırarak eski ve yeni programların benzer ve farklı yönlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Böylece programlardaki ilerleme ve eksiklik gibi durumlar betimsel olarak saptanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada, amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada, veri kaynağını Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan 2007, 2008, 2009, 2011 ve 2017 tarih dersi öğretim program kitapçıkları oluşturduğundan, ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen konuyla ilgili yazılı materyallerin incelenmesini kapsar. Veri kaynağı olarak ders kitapları, müfredat programları ve çeşitli yazışmalar kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Verilerin çözümlenmesi aşamasında ise betimsel analiz kullanılmış ve veriler çeşitli başlıklar altında özetlenip ve yorumlanmıştır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Verilerin Analizi

Bu adımda dokümanlar ortaya çıkan kategoriler yardımıyla karşılaştırılarak çözümlenirler (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu amaçla dokümanlara tek tek ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak belirlenen alt problemlere göre bakılmıştır. Araştırmanın analiz birimini vizyon, program yaklaşımı, hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme oluşturmuştur. Veri kaynakları birkaç kez taranmış ve analiz birimlerinin dokümanlarda var olup olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen veriler tablolar yoluyla sunulmuş ve betimsel olarak yorumlanmıştır. Yer yer araştırmacı tarafından anlatımı güçlendirmek amacıyla örnek alıntılara yer verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği yapılan kodlamalarla ilgili görüş birliği ve görüş ayrılığı arasındaki tutarlılığa bağlı olduğundan söz konusu veri seti, alandaki bir uzman tarafından rastgele seçilen alt problemler ile ilgili kodlamalar yapılmış,

ortaya çıkan sonuç araştırmacının oluşturduğu kategorilerle karşılaştırılmıştır. Uzman tarafından yapılan kodlamalar ile araştırmacın yaptıkları (Güvenirlilik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılarak hesaplanarak 0,91 ile arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmıştır (Miles ve Huberman, 2004).

BULGULAR

1. Programlarda vizyona ne şekilde yer verilmiştir?

Tablo 2. 2007 ve 2017 yıllarındaki programlarında vizyon

2007 (Millî Eğitim'in Genel Amaçları)	2017 (Giriş Kısmı)
(1) Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı,	(1) Üst düzey bilişsel becerilere (eleştirel, analitik, özgün ve yenilikçi düşünen, sorgulayan, yorum yapan vb.) sahip,
(2) Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren,	(2) Akademik ve sosyal anlamda başarılı, öğrendiklerini önceki öğrenmeleri ve farklı disiplin alanlarıyla ilişkilendirebilen, edindiği bilgi, beceri tutum ve davranışları günlük hayatına aktarabilen, merak eden, araştıran, açık fikirli, liderlik ve girişimcilik ruhuna sahip,
(3) Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan,	(3) Teknolojiyi etkili şekilde kullanılabilen ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen, hızlı değişim ve gelişmelere uyum sağlayabilen,
(4) İnsan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;	(4) Millî, manevi ve kültürel değerlerini özümsemiş, evrensel değerlere duyarlı, sosyal ve kültürel çeşitliliği takdir eden ve saygı duyan,
(5) Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip,	(5) Öğrenmeye ve yeniliklere açık, öz güvenli, saygılı, dürüst, sorunlarla etkili şekilde baş edebilen, etik ilkelere uygun hareket eden, bir vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.
(6) İnsan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;	---
(7) İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak,	---
(8) Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu	---

artırmak

(9) Öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak,

(10) Ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

2007 TDÖP ve 2017 TDÖP’de doğrudan bir vizyon bahsi bulunmamaktadır. Ancak 2007 TDÖP’de vizyon yerine geçebilecek ifadelerin “Millî Eğitimin Genel Amaçları” başlığı altında 10 madde halinde geçtiği tespit edilmiştir. Bu programda “bilgi aktarma ve tekdüze öğretimin yerine, birtakım tutum ve becerileri geliştirmeyi amaçlayan ve öğrenci merkezli öğretim etkinliklerine dayanan bir eğitim anlayışının yerleştirilmesi” hedeflenmektedir (MEB, 2007; MEB, 2008; MEB, 2009). 2017 programın giriş kısmında eğitim ve öğretim, “çağın gereklerine uygun olarak sürekli gelişen birikim ve tecrübeler ışığında yenilenen ve bitmeyen bir süreç” olarak değerlendirilmekte ve bireyde eğitim süreci ile meydana gelen değişimin devamlı bir hal alabilmesi için hayatın her alanında gerçekleşen değişimlere ayak uydurması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Nitekim 2017 TDÖP’de eğitim süreci ile kazanılan beceriler, bireylerin hayat standartlarının gelişmesi, küresel rekabet ve demokratik girişimler için elzem görülmektedir. Bunların yanı sıra programda bireyin ve toplumun değişen talepleri bilim, teknoloji, öğrenme-öğretme yaklaşımı, kuram ve stratejilerde son yıllarda yaşanan değişimlerin ve yapılan araştırmaların temel alındığı ifade edilmektedir. Bu minvalde 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde öğrencileri “sorumluluk sahibi, eleştirel düşünebilen, problem çözüme ve karar verme becerileri yüksek bireyler olarak” hayata hazırlamak amaçlanmaktadır (MEB, 2017). Bu tarz bir bakış açısıyla 2017 programının vizyonunun 5 madde halinde verildiği söylenebilir.

2. Program yaklaşımına ne şekilde yer verilmiştir?

Tablo 3. 2007 ve 2017 programlarında program yaklaşımı

2007	2017
Öğrenci merkezli,	Öğrenci merkezli (etkinlik merkezli)
Bilgi ve beceriyi dengeleyen,	Kronolojik ve Tematik yaklaşım
Öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alan Çevreyle etkileşime imkân sağlayan	Aktif öğrenme
Her öğrencinin kendine özgü olduğunu kabul eden	

2007 TDÖP’de öğrenci merkezli, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve

biyresel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkân sağlayan bir yaklaşım mevcuttur. 2017 TDÖP'nin kronolojik ve tematik anlayışların bir araya getirildiği bir yaklaşımla düzenlendiği ifade edilmektedir. Öğrenenlerin aktif olarak rol aldığı bir öğrenme ortamında tarihî bilginin yapılandırılması amaçlanmaktadır. Ünitelerin içeriğini oluşturan konuları ilgili kavramlarla beraber öğretmeyi hedefleyen öğretim programı, bu yapıyla anlamlı ve kalıcı öğrenmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Öğretim programının her bir ünite de geçen temel kavram, olgu ve genellemeleri ön plana çıkarmaktadır. Tarihî olayların sağlıklı bir biçimde öğrenilebilmesi için her bir olayla ilgili temel kavram, olgu ve genellemeler arasındaki ilişkinin öğrenenler tarafından anlaşılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Böylece öğrencilerin kavramlardan hareketle olgulara olgulardan da genellemelere ulaşmaları amaçlanmaktadır.

3. Programlarda hedefler boyutuna ne şekilde yer verilmiştir?

3.1. Hedefler

Tablo 4. 2009 ve 2017 programlarında hedefler

2007 (Genel Amaçlar)	2017 (Temel Felsefe ve Genel Amaçlar)
(1) Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavratarak öğrencilerin laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak.	(1) Geçmişten bugüne insanlığın birikimli mirasını kavramaları,
(2) Geçmiş, bugün ve gelecek algısında tarih bilinci kazandırmak.	(2) İnsanlık/dünya, Türk ve Türkiye (Anadolu) tarihinin farklı dönemlerini anlamak için gereken kavram, olay, olgu, kişi ve kurum bilgilerini kazanmaları,
(3) Türk tarihini ve Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavratarak öğrencilerin kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesinde sorumluluk almalarını sağlamak.	(3) Türk, İslam ve Türkiye tarihinde rol oynamış önde gelen siyasi ve sosyal teşekküller ile önemli şahsiyetleri tanımaları,
(4) Millî kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve millî kimliğin korunması gerekliliğini kavratmak.	(4) Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde olup bitenleri yorumlamayı ve geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmeleri,
(5) Geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin önemini kavratmak.	(5) İnsanlık tarihi bağlamında Türk milletinin ve Türk kültürünün geçmişten bugüne serüvenini takip etmeleri ve anlamaları,
(6) Tarih boyunca kurulmuş uygarlıklar ve yaşayan milletler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak.	(6) Medeniyetimizin dayandığı temel değerleri kavramaları, benimsemeleri ve bunları davranışlarına yansıtmaları,
(7) Türk milletinin dünya kültür ve uygarlığının gelişmesindeki yerini ve insanlığa hizmetlerini kavratmak	(7) Tarihî bir olay veya olgunun yerel, ulusal ve uluslararası boyut ve etkileşimleri olduğu konusunda farkındalık oluşturmaları,

(8) Öğrencilerin kendilerini kuşatan kültür dünyaları hakkında meraklarını gidermek.	(8) Tarihî olayların, meydana geldiği dönemin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî özelliklerini yansıttığını ve bu nedenle bir olayı değerlendirirken olayın meydana geldiği dönemin koşullarını dikkate almanın gerekliliğini kavramaları,
(9) Tarihin sadece siyasi değil, ekonomik, sosyal ve kültürel alanları kapsadığını fark ettirerek hayatın içinden insanların da tarihin öznesi olduğu bilincini kazandırmak.	(9) Birincil ve ikincil kaynaklarda yer alan kanıtları belirleme, analiz etme, yorumlama ve değerlendirmeyi içeren tarihe özgü yeterlilik ve becerileri geliştirmeleri, edindikleri bilgilerin doğruluğunu ve geçerliliğini sorgulayarak kanıtla desteklenen çıkarımlarda bulunmaları,
(10) Tarih alanında araştırma yaparken tarih biliminin yöntem ve tekniklerini, tarih bilimine ait kavramları ve tarihçi becerilerini doğru kullanmalarını sağlamak.	(10) Millî kimlik ve aidiyet duygularını geliştirerek Türkiye'nin küreselleşen dünya içindeki yerini ve rolünü kavramaları,
(11) Öğrencilerin farklı dönem, mekân ve kişilere ait toplumlararası siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz ederek bu etkileşimin günümüze yansımaları hakkında çıkarımlarda bulunmalarını sağlamak.	(11) Geçmişin tarihî bilgiye dönüştürülmesi süreçlerinde tarihçilerin esas aldıkları ilkeler ile yararlandıkları yöntemleri ve kullandıkları becerileri birer yaşam becerisi haline getirmeleri,
(12) Barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerlerin önemini kavratarak bunların korunması ve geliştirilmesi konusunda duyarlı olmalarını sağlamak.	(12) Belirli bir tarihî olay veya olgunun farklı bakış açıları veya tarih görüşleri doğrultusunda çeşitli biçimlerde değerlendirilip yorumlanabileceği konusunda farkındalık oluşturmaları ve bu farklı anlayışlara saygı duymaları,
(13) Kendi kültür değerlerine bağlı kalarak farklı kültürlerle etkileşimde bulunabilmelerini sağlamak.	(13) Toplumsal birlik ve dayanışmanın sağlanması ve sürdürülmesinin yanı sıra millî kimliğin oluşmasında ortak tarihin rolünü kavrayarak kültürel ve tarihî mirasa sahip çıkan bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır.
(14) Kültür ve uygarlığın somut olan ya da olmayan mirası üzerinde tarih araştırmaları yaparak çalışkanlık, bilimsellik, sanatseverlik ve estetik değerleri kazandırmak.	---
(15) Öğrencilere, tarihsel anlatıları yazılı ve sözlü ifade ederken Türk dilini doğru ve etkili kullanma becerisi kazandırmak.	---

2007 TDÖP ve 2017 TDÖP'ye hedefler açısından bakıldığında, 2007 TDÖP'deki hedef ifadelerinin "Tarih Dersi Genel Amaçları" başlığı altında geçtiği görülmektedir. Burada tarih derslerine dair genel amaçlar 15 madde halinde verilmektedir. 2017 TDÖP'deki hedef ifadeleri ise "Tarih Dersi Öğretim Programının Temel Felsefesi ve Genel Amaçları" başlığı altında toplam 13 madde olarak yer almaktadır.

3.2. Kazanımlar

Tablo 5. 2007 ve 2017 yıllarındaki programlarda kazanım sayıları

Sınıf	2007	2017
9. Sınıf	44	31
10. Sınıf	64	30
11. Sınıf	33	23
Genel Toplam	141	84

2007-2009 yılları tarih öğretim programlarında 9. sınıflarda 44, 10. sınıflarda 64 ve 11. sınıflarda 33 toplamda 141 kazanım tespit edilmiştir. 2017 programında ise 9. sınıflarda 31, 10. sınıflarda 30 ve 11. sınıflarda 23 toplamda 84 kazanım tespit edilmiştir. Bu iki dönemde toplam kazanım sayılarında % 40'lık bir azalma olduğu dikkat çekmektedir.

4. Programlarda içerik boyutuna (üniteler, beceriler, yeterlilikler, değerler, kavramlar vb.) ne şekilde yer verilmiştir?

4.1. Üniteler

Tablo 6. 2007 ve 2017 yıllarındaki programlarda üniteler

	2007	2017
9. Sınıf	- Tarih Bilimi	- Tarih ve Tarih Yazıcılığı
	- Uygarlığın Doğuşu ve İlk Uygarlıklar	- Kadim Dünyada İnsan
	- İlk Türk Devletleri	- İlk ve Orta Çağlarda Avrasya
	- İslam Tarihi ve Uygarlığı (13. Yüzyıla Kadar)	- İslam Medeniyetinin Doğuşu
	- Türk-İslam Devletleri(10-13. Yüzyıllar)	- Türklerin İslamiyet'i KabulüveAnadolu'ya Yerleşmesi
	- Türkiye Tarihi(11-13. Yüzyıllar)	---
10. Sınıf	- Beylikten Devlete (1300-1453)	- Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye'si
	- Dünya Gücü: Osmanlı Devleti (1453-1600)	- Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti (1300- 1453)
	- Arayış Yılları (XVII. Yüzyıl)	- Devletleşme Sürecinde Savaşçılar ve Askerler
	- Avrupa ve Osmanlı Devleti (XVIII. Yüzyıl)	- Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti
	- En Uzun Yüzyıl (1800-1922)	- Dünya Gücü Osmanlı (1453-1600)
	---	- Sultan ve Kapu Halkı
	---	- Klasik Çağda OsmanlıToplum Düzeni
11. Sınıf	- Türklerde Devlet Teşkilatı	- Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti (1600-1774)
	- Türklerde Toplum Yapısı	- Osmanlı Sosyo-Ekonomik Yapısında Bunalım veDönüşüm
	- Türklerde Hukuk	- Aydınlanma Çağında OsmanlıDüşünce Dünyası

- Türklerde Ekonomi	- Şark Meselesi ve Denge Stratejisi (1774-1914)
- Türklerde Eğitim	- Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri
- Türklerde Sanat	- Yurttaş Askerliği ve Topyekûn Harp Çağında Osmanlı Ordusu
---	- Sermaye ve Emek
---	- Modern Dünyada Değişen Gündelik Hayat

2007 TDÖP 9. Sınıf tarih dersinde 6 ünite bulunmakta iken, aynı sınıfa ait 2017 TDÖP’de 5 ünite bulunmaktadır. 2007 TDÖP 10. sınıf tarih dersinde 5, 11. sınıf tarih dersinde 6 ünite mevcut iken 2017 TDÖP’de ünite sayıları 10. sınıflar için 7, 11. sınıflar için ise 8 olmuştur. 2007 TDÖP’de 9-11. sınıflar için toplamda 17 ünite; yeni programda ise 20 ünite mevcuttur. Böylece ünite sayısının yeni programda % 18 oranında artmış olduğu tespit edilmiştir.

2007 TDÖP’deki 9. sınıf konularına bakıldığında “İlk Türk Devletleri”, “Türk-İslam Devletleri” ve “Türkiye Tarihi” gibi konular %60’lık bir yer teşkil etmişken 2017 TDÖP’de 9. sınıf konularında sadece “ Türklerin İslamiyet’i Kabulü ve Anadolu’ya Yerleşmesi” ünitesiyle %20’lik bir yer kaplamaktadır. Bu sınıftaki “Türkiye Tarihi” ünitesine benzer bir ünite 2017 programının 10. sınıfında “Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiye’si” olarak yer bulmuştur. Benzer şekilde 10 ve 11. sınıf konularında değişiklikler mevcuttur. Ancak en dikkat çekici değişiklik 11. sınıf konularında yer almaktadır. Nitekim 11. sınıf konularının Türk kültür ve toplum tarihine ayrıldığı 2017 TDÖP’deki 11. sınıf konularının ise daha çok toplumsal tarih eksenli olmak kaydıyla Osmanlı tarihini merkeze aldığı görülmektedir.

4.2. Beceriler

Tablo 7. 2007 ve 2017 programlarında beceriler

2007	2017
Kronolojik düşünme	Kronolojik düşünme
Tarihsel kavrama	Tarihsel kavrama
Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma
Tarihsel analiz ve yorum	Tarihsel analiz ve yorum
Tarihsel sorun analizi ve karar verme	Tarihsel sorun analizi ve karar verme
Değişim ve sürekliliği algılama	Değişim ve sürekliliği algılama
---	Neden-sonuç ilişkisi kurma
---	Tarihsel empati

2007 TDÖP’de tarihsel düşünme becerilerinin yanında diğer amaçlara yönelik “Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, araştırma-sorgulama, sorun çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, gözlem yapma, mekânı algılama, sosyal katılım” becerileri ile toplamda 17 beceri mevcut iken, 2017 TDÖP’de bu sayıyı 8’e düşüğü görülmektedir. 2017’de alana özgü becerilerin sayısı artmış ve tarihsel empati ile neden sonuç ilişkisi kurma becerilerinin eklenmiş olduğu tespit edilmiştir.

4.3 Yeterlilikler

Tablo 8. 2007 ve 2017 programlarında yeterlilikler

2007	2017
---	Ana dilde iletişim (4)
---	Yabancı dillerde iletişim (6)
---	Matematik yeterliliği (5)
---	Bilim ve teknoloji yeterliliği (8)
---	Dijital yeterlilik (10)
---	Öğrenmeyi öğrenme (15)
---	Sosyal yeterlilikler (16)
---	İnisiyatif alma ve girişimcilik (10)
---	Kültürel farkındalık ve ifade (6)

2007 TDÖP’de herhangi bir yeterliliğe yer verilmezken 2017 TDÖP’de 9 tane yeterlilik yer almıştır. Yeterlilikler içinde bilgi, beceri ve tutum olarak toplamda 80 madde bulunmaktadır. Bu kadar ayrıntılı bir yeterlilik çerçevesi oluşturulması dikkat çekicidir.

4.4 Değerler

Tablo 9. 2007 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Değerler

2007	2017	2007	2017
---	Adalet (adil olma, eşit davranma, paylaşma)	---	Saygı (alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme)
---	Dostluk (diğerkâmlık, güven duyma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma)	---	Sevgi (aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma)
---	Dürüstlük (açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, etik davranma, güvenilir olma, sözünde durma)	---	Sorumluluk (Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma)

---	Öz Denetim (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu alabilme, öz güven sahibi olma)	---	Vatanseverlik (çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme)
---	Sabır (azimli olma, tahammül etme)	---	Yardımseverlik (cömert olma, fedakâr olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma)

2007 TDÖP’de doğrudan geçmemekle birlikte “Tarih Dersinin Genel Amaçları” içerisinde 1, 12 ve 14. maddelerde; “laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerler” ile “barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerler”e “çalışkanlık, bilimsellik, sanatseverlik ve estetik değerler”e atıf yapılmaktadır. 2017 TDÖP ise değerler eğitimini merkeze alan bir yaklaşıma sahiptir. Bu programda adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere 10 adet temel değer etrafında şekillendirilmiş ve her değer ifadesi ile ilgili tutum ve davranışlar toplamda 35 madde olarak listelenmiştir.

4.5 Kavramlar

Eski ve yeni programlara dair yapılan incelemede sadece 2008 tarihli 10. Sınıf programında kavramlara yer verildiği görülmektedir.

Tablo 10. 2007 TDÖP 10.sınıf ünitelerinde yer alan kavramlar

Ünite No	Kavramlar
1	Fetret Devri, hanedan, saltanat, örf, tekfur, voyvoda, iskan, kolonizasyon, çıkma, dirlik, hırfet, ahilik, lonca, gedik, fütüvvet, miri arazi, yörük, tahrir
2	Fetihname, amanname, Babüssaade, Rönesans, Reform, Katoliklik, Ortodoksluk, Protestanlık, Kalvenizm, engizisyon, papalık, dogmatizm, hümanizm, harem, divan-ı hümayun, reaya, kalem, oda, eyalet, sancak, kaza, muhtesip, yurtluk, ocaklık, birun, enderun, seyfiye, ilmiye, kalemiye, imtiyaz, kapitülasyon, hazine, külliye
3	Kutsal ittifak, ıslahat, parlamento, meşrutiyet, mutlakiyet, merkantilizm, mültezim, mukataa
4	Aydınlanma, modernizm, ihtilal, inkılap, bab-ı ali, eşraf, ayan, malikane, esham, sömürgecilik
5	Tanzimat, Panslavizm, Panislamizm, Pantürkizm, Osmanlıcılık, batıcılık, Kanun-i Esasi, Meclis-i Mebusan, fırka, milliyetçilik.

Tablo 10 incelendiğinde 10. sınıfa ait birinci ünite 18, ikinci ünite 33, üçüncü ünite 8, dördüncü ünite 10 ve son olarak beşinci ünite 10, toplamda ise 79 kavram liste halinde verilmektedir. Aynı döneme ait 9. ve 11. sınıf programlarında kavramların yer almaması programlar arasında uyumsuz bir görüntü ortaya çıkarmaktadır.

5. Programlarda eğitim durumlarına (öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin açıklamalar, etkinlik örnekleri ve açıklamaları, kazanım açıklamaları, ders saatleri vb.) nasıl yer verilmiştir?

5.1 Öğrenme-öğretme sürecine ilişkin açıklamalar

2007 TDÖP’de öğrenme-öğretme sürecine ilişkin ayrıntılı açıklamalar yer almaktadır. Daha çok uygulamanın nasıl olması gerektiği üzerinde duran bu açıklamalar 17 madde halinde verilmiştir. Burada etkinlik örnekleri, proje ödevleri vb. birçok konuya somut olarak değinilirken 2017 TDÖP daha soyut biçimde açıklanmıştır. 2017 TDÖP’de “Öğrenme – Öğretme Yaklaşımı” başlığı altında 2 sayfalık bir açıklama bulunmaktadır. Burada programın uygulanması esnasında dikkat edilecek hususlar kısaca şöyle belirtilmektedir:

- Öğrenme – öğretme süreci öğrenci için anlamlı ve bütünleştirici olmalıdır.
- Öğrenme – öğretme süreci değer odaklı olmalıdır.
- Öğrenme – öğretme süreci motive edici olmalıdır.
- Öğrenme – öğretme sürecinde farklı öğretim yaklaşımları ve stratejileri bir arada ve dengeli şekilde kullanılmalıdır.
- Öğrenme – öğretme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojileri aktif şekilde kullanılmalıdır.

5.2 Etkinlik örnekleri ve açıklamaları

2007 TDÖP’de her kazanım için oldukça ayrıntılı etkinlik örneklerine yer verilmiş ve bu etkinliklerde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağına kadar ayrıntılandırılmıştır. Buna rağmen 2017 TDÖP’de herhangi bir etkinlik örneği yer almamaktadır.

5.3 Kazanım açıklamaları

Her iki dönem programlarında da kazanım açıklamaları ayrıntılı olarak verilmiş, böylece ders konularının kapsam ve sınırlılıkları belirlenmiş görünmektedir. Ders saatleri açısından bir karşılaştırma yapıldığında 2007 ve 2017 tarih dersi öğretim programlarında toplamda 216 saat ders olduğu tespit edilmiştir. Ancak 2007 programı 11. sınıfta haftada 2 ve 4 saatlik olmak üzere iki farklı tarih dersi bulunmakta, 4 saatlik dersin toplam ders saati 144 olmaktadır. Bunların yanında 2017 programında ders saatleri aynı kalmasına rağmen kazanım sayılarının azaltılmış olması her bir kazanım için gerekli süreyi artırmış görünmektedir.

5.4 Ders saatleri

Tablo 11. 2007 ve 2017 yıllarındaki programlarda ders saatleri

Sınıf	2007	2017
9. Sınıf	72	72
10. Sınıf	72	72
11. Sınıf	72	72
Genel Toplam	216	216

Her iki dönem programlarında da ders saatleri aynı kaldığı tespit edilmiştir. Ancak 11. Sınıf tarih dersi öğretim programı, alternatif iki farklı ders saatine göre düzenlenmiştir. 11. sınıfta 4 saatlik program da mevcuttur ve toplam 144 saatlik ders bulunmaktadır

6. Programlarda ölçme ve değerlendirme boyutu nasıl verilmiştir?

2007 TDÖP'nin değerlendirme boyutu ilgili olarak toplam 7 sayfalık açıklama mevcut iken 2017 TDÖP'de 3 sayfa olarak görülmektedir. Tüm programlarda ölçme araçları ve değerlendirme süreci örneklerle açıklanmıştır. 2007 TDÖP'de performansa dayalı ölçme ve değerlendirme yaklaşımı kullanılmaktadır. Otantik değerlendirme ya da alternatif değerlendirme adları da verilen bu yaklaşımda, "öğrencinin sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek ve tutumları gerçek yaşamdakine benzer bir durumda ya da ortamda kullanıp kullanamayacağını tespit edilmesi ve gelişimi hakkında öğrenciye geri bildirim verilmesi" temel alındığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda "performans görevleri" ve "değerlendirme araçları" olmak üzere iki bölümde sürecin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Özellikle değerlendirme araçları ile ilgili olarak "not alma, kontrol listeleri, derecelendirme ölçekleri, dereceli puanlama anahtarı"na somut örnekler verilmektedir. Bu tarz örneklere 2017 TDÖP'de rastlanılmamakta ve daha soyut ifadelerle yer verilmektedir.

2017 TDÖP'deki değerlendirme sürecinin üç aşamalı olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ön değerlendirme, süreç değerlendirme ve sonuç değerlendirme basamaklarıyla bu sürecin sürekli olması istenmektedir. 2017 TDÖP'de ölçme ve değerlendirme uygulamaları yapılandırılırken dikkat edilmesi gereken hususlar 6 madde halinde oldukça ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Bu açıklamalarda ölçme araçlarının, kazanımlar, yeterlilik ve beceriler ile tutarlı olması, uygulanacak değerlendirme çalışmalarının niteliği, sınavlarda yer alacak soruların kapsamı ve kazandırılması hedeflenen tutum ve değerlere ilişkin ölçütler vb. pek çok konuda bilgi verilmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

2007 ve 2017 TDÖP'lerinde doğrudan vizyon ifadesine rastlanılmamıştır. 2007 TDÖP'de vizyon olarak nitelendirilebilecek amaçlar "Milli Eğitim'in Genel Amaçları" kapsamında 10 madde

halinde yer almaktadır. 2017 TDÖP’de ise programın giriş kısmında öğrencileri “sorumluluk sahibi, eleştirel düşünebilen, problem çözme ve karar verme becerileri yüksek bireyler olarak” hayata hazırlamak vizyon ifadesi sayılabilir.

2007 TDÖP’de yer alan genel amaç ve ilkeler içeriğe tam olarak yansıtılamamıştır. Programda bilgi, beceri ve kazanım arasında bir tür denge oluşturulacağı ifade edilmesine rağmen bu durum uygulama safhasına yansıtılamamış görünmektedir (Öztürk, 2009b). Bu programda her ne kadar “Milli Eğitimin Genel Amaçları”nın temel alındığı belirtilse de oldukça geniş bir perspektife sahip olduğu ifade edilebilir. Zira program yapılırken farklı ülkelerin güncellenen programların incelenmiş olması, son dönem akademik çalışmalar, öğretmen, yönetici, öğretmen ve velilerin yanı sıra üniversite ve çeşitli sivil toplum örgütlerinden görüşlerin alındığının belirtilmesi perspektifin geniş olduğuna dair izlenimi güçlendirmektedir.

2007 TDÖP’nin temel yaklaşımı “bilgiyi üreten ve kullanan donanımlı insan gücü yetiştirmek” olarak belirlenmiştir. Burada öğrencilerin “bilgiye ulaşma yollarını öğrenmeleri” ile “sorun çözme ve karar verme becerilerin geliştirilmesine” odaklanılmaktadır. Bu vesileyle programda bilginin değeri ve öğrencilerin var olan deneyimlerinden yola çıkılarak etkin katılım, doğru karar verme ve sorun çözme becerilerini geliştirmeye yönelik bir yaklaşım izlendiği görülmektedir. Bu anlayış toplam 11 madde ile ayrıntılı olarak somutlaştırılmıştır (MEB, 2007; 2008; 2009).Yapılandırmacılık yaklaşımına göre hazırlanan bu programlar öğrenmeyi öğrenme ile tarihsel bilgileri artırılması yoluyla kavram, değer ve beceri öğrenimini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Dinç, 2011). Bunların yanında programda her öğrencinin kendine özgü ve farklı zekâ türlerine sahip olduğu üzerinde durulmaktadır ancak gerçekte daha çok bilgi aktarıma dönük olarak yapılandırıldığı görülmektedir. Bu durumu 2007 ve öncesi tarih programlarını karşılaştıran Öztürk (2009b), daha önceki programlarda yer alan öğretim içeriklerinin gereksiz ve ayrıntılı ansiklopedik bilgilerle dolu olduğunu bunun 2007 TDÖP için de geçerli olduğunu belirtmektedir. Öyle ki “bilgiyi ve beceriyi dengeleyen” ve “tarihsel düşünme becerilerini edindirmeyi ve geliştirmeyi yönelik” kurgulandığını iddia eden bir program için söz konusu ansiklopedik yaklaşım bir tür çelişki arz etmektedir. Zira yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı temel alan bir program için konu içeriğinin çok yoğun olması tutarsızlık oluşturmaktadır (Şimşek, 2016). 2017 tarih dersi öğretim programında ise kronolojik ve tematik anlayışın bir arada kullanıldığı ifade edilmektedir. Öğrencilerin aktif katılımlarıyla tarihsel bilgilerin yapılandırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin tarihteki farklı konulara bütüncül bir bakış açısıyla bakması ve böylece tarihin daha anlaşılır ve zevkli bir hal alması beklenmektedir. Bu programda önceki programın aksayan yönlerine dikkat edildiği ve kavram-olgulara dair soyut temaların somut örnekler yoluyla anlaşılır bir yaklaşıma sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca öğrencilerden, tarihi olay ve olguları değerlendirirken mekân, manevi bağlar

ve yapılarla ilişkilendirmek ve neden- sonuç ilişkileri kurmak suretiyle derin analizler yapmaları beklenmektedir.

2007 TDÖP ve 2017 TDÖP'ye hedefler açısından bir karşılaştırma yapıldığında "milli kimlik, tarih bilinci, kültürel miras vb." kavramlara benzer atıflar yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda 2007 programındaki 10. madde ile 2017 programındaki 11. madde öğrencilerin tarih metodolojisine uygun beceriler kazanmaları dair amaçlar benzerlik göstermektedir. Bunlara karşın 2017 TDÖP'de tarihsel bir olgu ve olay değerlendirilirken anakronizme düşülmemesi anlamına gelebilecek (8. madde) amaç cümlesi yenidir. Aynı zamanda bu programda, 2007 programlarında yer alan ve Atatürkçülük boyutunu belirleyen "Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavratarak öğrencilerin laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmasını sağlamak" (1. madde) maddesi ile "Türk dilini düzgün kullanmak..." maddesi (15. madde) yer almamaktadır. 2007 TDÖP'de tarih öğretiminin amaçları olarak sunulan 4., 5. ve 7. maddelerde ulusal ve ulusalcı özelliklere vurgu yapılırken (Dinç, 2011), 2017 programında ise ulusalcı vurguların kısmen azalarak daha kültürlerarası bir hal aldığı ve Atatürkçülüğe yer verilmediği görülmektedir. Dinç'e (2011) göre 2007 TDÖP "öğrencilerin kültürlerarası bir anlayış geliştirmelerine ve diğer ulus ve kültürlerle karşı barışçıl ve hoşgörülü perspektifler kazanmalarına" yönelik olarak da tasarlanmıştır. Bunun yanında öğrencilerden disipline ait yöntem ve süreçleri öğrenmelerinin beklenmesi ve bu minvalde tarih bilinci kazanmalarına yönelik diğer amaçların verilmesi ile ulusalcı vurgulara ağırlık verilmesi arasında bir tutarsızlık bulunmaktadır.

2007 TDÖP'de 9. sınıflarda 44, 10. sınıflarda 64 ve 11. sınıflarda 33 olmak üzere toplam 141 kazanım tespit edilmiştir. 2017 programında ise 9. sınıflarda 31, 10. sınıflarda 30 ve 11. sınıflarda 23 olmak üzere toplam 84 kazanım yer almaktadır. Program içeriğini anlamlı ve tutarlı bölümler halinde sunmak için tasarlanan kazanımlar etkinlik örnekleri ve açıklamalarıyla desteklenmiştir (Dinç, 2011). Ancak kazanımların kapsamının çok geniş olması, planlama ve uygulama sürecini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda kazanımlarla amaçların, tarihsel düşünme becerilerinin ve değerlerin ilişkilendirilmemiş olması; bunların nasıl verileceğini belirsizleştirmiş görünmektedir (Şimşek, 2016; Yıldırım, 2017). 2017 programındaki kazanım sayıları önceki döneme göre % 40 oranında azalmıştır. Bu durum konuların daha spesifik hale getirildiğinin ve bazı konuların kapsamının daraltıldığına bir göstergesi olarak sayılabilir.

2007 ve 2017 TDÖP'deki konu dağılımı karşılaştırıldığında Osmanlı tarihine üç yıllık tarih programlarının iki yılı ayrılmış, bu konuda üniversitelerin lisans bölümleriyle yarışan bir ayrıntıcılığa girilmiş olduğu görülür (Yazıcı, 2017). Öyle ki Osmanlı Tarihi konuları dünyadaki ekonomik ve toplumsal dönüşümler ile karşılaştırılmalı olarak işlenmekte doğrudan Türk kültür tarihine yönelik

konular yer almamaktadır. 2007 TDÖP'deki 10 ve 11. sınıflarda 11 olan toplam ünite sayısının 2017 TDÖP ile birlikte 15'e çıkarılmış olması ile bu sınıflardaki konuların Osmanlı Tarihi eksenli olmasından hareketle yeni programın merkezine Osmanlı Tarihi'nin yerleştirildiği söylenebilir. Yapılan bir araştırmaya göre (Dinç, 2011) 2007 programında genellikle konuların Türk milli tarihinden seçildiği, Avrupa ve Dünya tarihine çok az yerel tarihe ise neredeyse hiç yer verilmediği tespit edilmiştir. 2017 TDÖP'de ise bu durum değişmiş Osmanlı tarihi merkezli konular özellikle 10 ve 11. sınıfların tamamına yakınına oluşturmuştur. 2007 TDÖP içinkullanılabilecek "Türkçülük"ün, 2017 programında "Osmanlılık"a dönüştüğü söylenebilir. Öyle ki bu programın taslağı üzerinde yapılan bir çalışmada (Baykal, 2017) "Osmanlı" sözcük sayısının 116, "Türk" sözcük sayısının ise 40 olması dikkat çekicidir. Bu durum hem genel tarih öğretimi hem de Türk tarihinin öğretimi açısından dengesiz bir durum ortaya çıkarmaktadır (Şimşek, 2017b).

2007 TDÖP ve 2017 TDÖP'nin içerik boyutu; üniteler, beceriler, değerler, yeterlilikler ve kavramlar bağlamında incelenmiştir. Her iki dönem programlarında da ünite temelli öğretim, tematik ve kronolojik yaklaşımlar iç içe geçmiştir. 2007 TDÖP'ye ünite bazında bakıldığında 9. sınıflarda 6, 10. sınıflarda 5 ve 11. sınıflarda 6 olmak üzere toplam 17 ünite mevcut iken 2017 TDÖP 9. sınıflarda 5, 10. sınıflarda 5 ve 11. sınıflarda 8 olmak üzere toplam 20 üniteden oluşmaktadır.

2007 TDÖP'de toplamda 16 beceri mevcut iken 2017 TDÖP'de bunlar arasından "Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, araştırma-sorgulama, sorun çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, gözlem yapma, mekân algılama ve sosyal katılım" becerileri olmak üzere toplam 10 beceri yer almamıştır. Bunlar dışında kalan "kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel sorun analizi ve karar verme ile değişim ve sürekliliği algılama" gibi alana özgü becerilerin her iki dönem programlarında mevcut olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda yeni programda alana özgü beceriler arasına "neden sonuç ilişkisi kurma" ve "geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme becerisi veya tarihsel empati" de eklenmiş ve toplam beceri sayı 8 olmuştur. Yeni programın değişiklik getirdiği bir başka alan tarihsel düşünme becerileridir. Önceki programda yer alan kronolojik düşünme, tarihsel kavrama, tarihsel analiz ve yorum, tarihsel sorun analizi ve karar verme, tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma becerileri öğretim programındaki yerlerini korurken bu becerilerin yanına; geçmişe geçmişteki insanların bakış açısıyla bakabilme veya tarihsel empati, neden-sonuç ilişkisi kurma, değişim ve sürekliliği algılama gibi beceriler eklenmiştir. Ancak programda oldukça ayrıntılı olarak tanımlanan tarihsel düşünme becerilerine, hiçbir kazanımda rastlanılmamış olunması; kazanım açıklamalarında ise sadece sunulacak içeriğe odaklanması 2017 TDÖP'nin kendi belirlediği amaçlara bile bağlı kalmayarak ders kitabı yazarları ve

öğretmenlerden bu amaçları gerçekleştirmelerini beklemesi (Yazıcı, 2017) büyük bir çelişki oluşturmaktadır.

2007 TDÖP’de yeterlilikler yer almazken 2017 TDÖP’de oldukça ayrıntılı olarak yer almıştır. Toplumların teknoloji çağından bilgi çağına doğru ilerlemeleri ile son yıllarda meydana gelen bilimsel, teknolojik, sosyal değişim ve gelişmeler, toplumun öğrencilerden –geleceğin bireylerinden– beklentilerini farklılaştırdığından hareketle programda “Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Yeterlilikler ve Bu Yeterliliklerle İlgili Bilgi, Beceri ve Tutumlar” adlı tabloda toplam 9 yeterlilik alanı ile bunlara ait 80 alt boyuta yer verildiği görülmektedir. 2017 TDÖP’de “öğrencilere temel bilgi ve becerilerin yanı sıra eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma yapma, sorun çözme gibi bilişsel; sosyal ve kültürel katılım, girişimcilik, iletişim kurma, empati kurma gibi sosyal; öz denetim, öz güven, yaratıcılık, kararlılık, liderlik gibi kişisel yeterlilik ve becerilerin kazandırılması” gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durumda 2007 TDÖP’de varken 2017 TDÖP’de yer almayan temel becerilerin, bu programda “Yeterlilik ve Beceriler” başlığı altında çok daha ayrıntılı olarak verildiği söylenebilir.

2007 TDÖP’de doğrudan değer ifadelerine rastlanılmazken 2017 TDÖP’de “Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Değerler ile Bunlara İlişkin Tutum ve Davranışlar” tablosu altında toplam “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” olmak üzere 10 temel değer ifadesi ve bu değerlerle ilgili tutum ve davranışlara toplam 35 alt boyuta yer verildiği tespit edilmiştir. 2007-2009 programında dolaylı olarak değer ifadeleri sayılabilecek cümleler “Tarih Dersinin Genel Amaçları” içerisinde yer almaktadır. Burada “laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerler” ile “barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerler”e “çalışkanlık, bilimsellik, sanatseverlik ve estetik değerler” gibi ifadeler değer eğitimi kapsamında değerlendirilebilir. Ulusoy (2010) ve Keskin’in (2015) yaptığı çalışmalarda bu programda değerlerin dolaylı olarak verildiğini ifade etmektedir. Özellikle programın genel amaçlar kısmında adil olma, bilimsellik, bağımsızlık, barış, duyarlılık, milli bilinç gibi 12 farklı değer tespit edilmiştir. Benzer şekilde 2005 yılında uygulanan Sosyal bilgiler dersinde, 20 değer öğrenciye kazandırılması hedeflenmekte ve saygı ve bilimsellik değerlerinin ise tüm sınıf düzeylerinde ortak değerler olduğu görülmektedir (Çelikkaya, Yakar ve Şarlayan, 2016).

2017 TDÖP’de değerler eğitimine müstakil bir başlık ayrılmış ve değerler eğitiminde nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Buna göre değerler eğitimi; bütüncül bir şekilde aktarılması, kazanımlardan kopuk olmaması, öğretim programı ile sınırlı kalmaması, konu aktarımı şeklinde aktarılmaması ve öğrencileri güvende hissettirecek ve onları destekleyici bir öğrenme ortamının oluşturulması tavsiye edilmektedir. Ancak tüm bu açıklamalara rağmen bu programda değer ifadeleri ve değerlere ilişkin tutum ve davranışlar ünite, konu ve kazanım açıklamaları ile ilişkilendirilmemiş olmasını büyük bir eksiklik olarak görülebilir. Bu durum Yazıcı (2017) ve

Yıldırım'ın (2017) yaptığı çalışmalarda, değer aktarımının programdan ziyade ders kitabı yazarlarına ve öğretmenlere bırakılması olarak belirtilmektedir. Programda "değer eğitiminin merkeze alınması, bütüncül olması, ders konularıyla ilişkili verilmesi, değer aktarımına ilişkin sınıf dışı etkinlikler düzenlenmesi, öğrencilerle birlikte yakın çevresine değer öğretimi yapılması"na vurgu yapılmasına rağmen tam tersi bir netice vermesi dikkat çekicidir. Burada "değerlerin alanlara özgü olarak belirlenmeyip, tüm dersler için standartlaştırılmış olması, bu değerlerin tarih derslerinde kazandırılmasında önemli bir engel teşkil etmektedir. Bunun yanında değer-kazanım ilişkisinin de kurulmamış olması, değerler eğitiminin kâğıt üzerinde kalan göstermelik bir değişiklik olacağına işaret etmektedir" (Yazıcı, 2017).

2007 TDÖP'de performansa dayalı değerlendirmeler ile ilgili performans görevleri ve değerlendirme araçları "not alma, kontrol listeleri, derecelendirme ölçekleri, dereceli puanlama anahtarı" gibi somut örneklerle anlatılmakta ve bu süreç 2017 TDÖP için oldukça soyut kalmaktadır. Zira Şimşek'in (2016) 2016 taslağı ile ilgili belirttiği "programın uygulamasına yönelik açıklamalarda ölçme-değerlendirme sürecine ilişkin verilen bilgilerin, öğretmenlerin planlama ve uygulamasında çok anlaşılamadığı" yorumu 2017 TDÖP için de geçerliliğini korumaktadır. Bu bağlamda 2017 TDÖP'nin ölçme ve değerlendirme sürecinin daha ayrıntılı hedeflerinin olduğu ancak bunların somut örnekler verilmemesi nedeniyle soyut kaldığı ve iyi yapılandırılmadığı söylenebilir. 2017 taslak programında mevcut olan öğretmenlerin beceri ve kazanımları nasıl ölçüp-değerlendirebileceklerine ilişkin bir somut bilgi-veriye rastlanılamaması sorunu (Şimşek, 2017b) yeni programda devam etmektedir.

Programlar eğitim durumları açısından incelendiğinde, 2007 TDÖP'nin öğrenme-öğretme süreçleri, etkinlik örnekleri, kavramlar vb. konulara 17 madde halinde "Öğretim Programının Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar" başlığı altında bütüncül olarak yer verildiği ve bunlara ilişkin bağımsız başlıkların mevcut olmadığı görülmektedir. Bu programda somut örneklerle yer verilmiştir. 2017 TDÖP'de ise programın teorik çerçevesini oluşturan kısmında "Öğrenme-Öğretme Yaklaşımı" adında müstakil bir başlık altında ayrıntılı olarak verildiği görülmektedir. Her ne kadar ayrı bir başlık altında verilse de somut örneklerden çok soyut ifadeler yer almıştır.

Sonuç olarak, 2016 ve 2017 yıllarında iki taslak programa sahip olan 2017 TDÖP'nin teorik çerçevesinin 2007 TDÖP'ye göre daha iyi yapılandırıldığı söylenebilir. Ancak teorik çerçevenin bir türlü somutlaştırılmadığı söylenebilir. Zira beceriler, değerler ve yeterliliklerin hangi üniteye yer alacağı; hangi kazanımlarla ilişkili olduğu; hangi yöntem-teknik ile verileceği ya da ne gibi etkinlikler düzenlenebileceğine dair hiçbir somut bilgiye rastlanılmamıştır. Bu durum büyük bir eksikliğin göstergesi olarak ifade edilebilir. 2007 yılından bu yana uygulanan tarih öğretim programlarının sorunlarına ilişkin yayımlanan birçok akademik çalışmada farklı çözüm önerileri sunulmuş olmasına;

akabinde alan uzmanları, yazarlar, sivil toplum kuruluşları gibi oldukça geniş kesimlerden taslak programlara yapılan eleştirilerin dikkate alınmadığı görülmektedir (Yazıcı, 2017). Bu olumsuz tavrın henüz yayımlanmamış 10 ve 11. sınıf ders kitaplarına da doğrudan yansıtacağından hareketle yeni tarih programı tekrar gözden geçirilmeli, yapıcileştiriler doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir. Program değerlendirme çalışmalarının aynı zamanda program geliştirmenin başlangıç aşaması olduğu unutulmamalıdır. Diğer bir husus ise öğretme-öğrenme sürecinin etkin kullanılabilmesi için beceri, değer, yeterlilikler ünite konu ve kazanımlarıyla ilişkilendirilmeli; öğrenme-öğretme sürecinde kullanılacak yöntem-teknikler bağlamında yapılandırılmış etkinlik örnekleri sunulmalıdır. Böylece hem öğretmenlere hem de ders kitapları yazarlarına bir tür rehberlik edilmelidir. Alan uzmanlarına yapılacak bir öneri ise yeni program ve ders kitaplarını hedef, içerik, beceri, değer, kazanım, yeterlilik, ölçme ve değerlendirme gibi çeşitli boyutlarıyla irdelemeleri olabilir.

Kaynakça

Akça Berk, N. (2017). 1950'lerde tarih eğitimi. A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye'de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 173-196). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Akıncı, M. H. (2011). *9. Sınıf yeni tarih dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi, Niğde.

Aktekin, S. (2010). Yeni sosyal bilgiler ve tarih dersi programları, öğretmen eğitimi ve toplumsal barış. http://etarih.com/tarih/Semih_Aktekin/50_Yeni_Sosyal_Bilgiler_ve_Tarih_Dersi_Programlari_O_E_Toplumsal_Baris_Semih_Aktekin.pdf

Aktekin, S. ve Ceylan, D. (2012). 9. Sınıf yeni tarih dersi öğretim programı ile ilgili öğretmen görüşleri. *Millî Eğitim*, 194, 253-278.

Aktın, K. ve Dilek, G. (2014). Tarih/sosyal bilgiler öğretim programlarında okul öncesi dönemde tarih öğretimi: Abd örneği. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 36-56.

Alaca, E. (2017a). Cumhuriyet dönemi lise tarih ders kitapları üzerine bir değerlendirme. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9(4), 988-1007.

Alaca, E. (2017a). *Tarih eğitime giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Baykal, A. (2017). 2017 lise tarih 9-11 müfredat taslağı. 13.02.2017 tarihinde www.academia.edu adresinden alınmıştır.

Boykoy, S. (2011). Türkiye’de 1939–1945 yıllarında tarih öğretim programları ve tarih ders kitaplarının incelenmesi. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(21), 157-181.

Büyükkaragöz, S. S. (1997). *Program geliştirme*. Konya: Öz Eğitim Yayınları.

Çapa, M. (2017). Erken cumhuriyet döneminde tarih eğitimi (1923-1938). A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye’de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 63-104). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çelik, F. (2006). Türk eğitim sisteminde hedefler ve hedef belirlemede yeni yönelimler. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(11), 1-15.

Çelikkaya, T., Yakar, H. ve Şarlayan, R. (2016). Öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki saygı ve bilimsellik değerlerine ilişkin algıları: metafor analizi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 8(3), 143-165.

Çençen, N. (2017). 1980’lerde tarih eğitimi. A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye’de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 253-268). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Demirel, Ö. (2009). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık

Dinç, E. (2006a). Tarih eğitimcilerin mevcut lise tarih müfredat programı ve tarih öğretiminin amaçları hakkındaki görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 7(2), 263-276.

Dinç, E. (2006b). Türk tarih öğretimi programlarında değişiklikler ve Avrupa tarihinin yeri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 7(2), 247-261.

Dinç, E. (2011).Eski ve yeni ortaöğretim tarih programının amaç ve içerik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*,11(4), 2135-2153.

Dinç, E. ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.

Er, A. R ve Bayındır, N. (2015a). Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin tarih konularının öğretimine ilişkin öğretmen unsuru ile fiziki koşullar ve materyal hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 88-103.

Er, A. R ve Bayındır, N. (2015b). Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin tarih konularının öğretimine ilişkin değer kazanımı ile öğretim programı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 357-379.

Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayınları.

Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kaya, K. ve Perihan, M. (2017). Öğretmenlerin ve öğrencilerin 9. sınıf tarih müfredatı ve ders kitabı hakkındaki görüşleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 966-1002. <http://dx.doi.org/10.23891/efdyyu.2017.36>

Kaya, R., Güven, A., Akkuş, Z. ve Günel, H. (2013).Tarih öğretmenlerinin yeni tarih öğretim programlarındaki ölçme-değerlendirme etkinliklerinin uygulama süreci hakkındaki görüşleri (Erzurum örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 117-137.

Keskin, Y. (2012a). Cumhuriyet dönemi ortaokul tarih programlarına yönelik bir analiz: Politik ve ideolojik yaklaşımların programlara yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(40), 109-128.

Keskin, Y. (2012b). Türkiye’de 1970’li yıllardan günümüze kadar yayınlanmış ilkökul, ortaokul ve ilköğretim okulu programlarında yer alan tarih dersi konularının dönemlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 442-461.

Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies*10(7), 659-674. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8234>.

Kiriş Avaroğulları, A. (2014). Tarih dersi öğretim programının yönetsel kavramlar açısından analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(3), 95-109.

Kocabatmaz, H. (2011). Teknoloji ve tasarım öğretim programının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Miles, M, B. &Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Source book*. ThousandOaks, CA: Sage.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2007). Ortaöğretim 9. sınıf tarih dersi programı. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_9.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2008). *Ortaöğretim 10. sınıf tarih dersi programı*. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_10.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2009). *Ortaöğretim 11. sınıf tarih dersi öğretim programı*. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_11.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2011). *Ortaöğretim 10. sınıf tarih dersi öğretim programı ve 10. sınıf seçmeli tarih dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=142>

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2017). *Ortaöğretim tarih dersi 9-11 öğretim programı*.<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=181>

Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde program değerlendirme ve türkiye’de eğitim programlarını değerlendirme çalışmalarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 126-149.

Özkan, G. (2011). 2008-2009 Öğretim yılında yürürlüğe giren ortaöğretim 9. sınıf tarih öğretim programının öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Öztürk, İ. H. (2009a). Ortaöğretim tarih ders kitaplarında öğretim yöntemi sorunları ve yeni tarih programları. *ÇağdaşEğitim Dergisi*, (363).

Öztürk, İ. H. (2009b). Yeni ortaöğretim tarih programları üzerine eleştirel bir inceleme. *The First International Congress of Educational Research*, 1-3 May 2009. <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/102.pdf> adresinden erişilebilir.

Öztürk, İ. H. (2011). Curriculum reform and teacher autonomy in Turkey: The case of the history teaching. *International Journal of Instruction*, 4(2), 113-128.

Sarı, A. (2007). *Türkiye’deki (9, 10, 11, 12. Sınıf) ve Avusturya’daki (5, 6, 7, 8. Sınıf) ortaöğretim tarih programlarının karşılaştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2015). *Örnekleriyle eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şimşek, A. (2016). Taslak tarih öğretim programı (eleştiriler-öneriler). *Turkish History Education Journal*, 5(1), 316-331.

Şimşek, A. (2017a). Türk tarih tezi. A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye’de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 105-122). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Şimşek, A. (2017a). 2017 Taslak tarih 9-10-11, Türk kültür ve medeniyet tarihi öğretim programlarının eleştirisi. *Turkish History Education Journal*, 6(1), 140-162.

Şimşek, A. ve Alaslan, F. (2017). Türkiye’de tarih öğretim programları (müfredatlar) üzerine yapılmış çalışmalara genel bir bakış. İ. Demircioğlu ve E. Demircioğlu. (Ed.), *Türkiye’de Tarih Eğitimi Araştırmaları El Kitabı* içinde (ss. 291-305). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Tay, B. (2017). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8 (27), 461-487.

Tay, B. ve Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 341-374.

Turan, İ. (2017). 1990'larda tarih eğitimi. A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye'de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 275-298). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: Davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 32-51.

Yazıcı, F. (2017). 2000'lerde tarih eğitimi (2000-2017). A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye'de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 369-384). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yazıcı, N. (2013). Lise müfredat programlarında ve ders kitaplarında Çanakkale Savaşı'nın öğretimi üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 535-550.

Yıldırım Erdal, E. A. (2017). Milli şef (İsmet İnönü) döneminde tarih eğitimi (1938-1950). A. Şimşek. (Ed.), *Türkiye'de Tarih Eğitimi* içinde (ss. 133-171). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yıldırım, T. (2016). Tarih ders kitaplarında kimlik söylemi. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Yıldırım, T. (2017). Yeni ortaöğretim tarih ders programları ve 9. sınıf tarih ders kitabında değerler eğitimi. *Turkish Studies*, 12(33), 557-572. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12533>.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.